

Poglavje o Rozki.

Spisal Ksaver Meško.

bogom!“

Sklonil je glavo, v stran je obrnil oči, da ne bi videl Rozkinih, ki so se odprle široko, plašne, tako polne groze, kakor bi se zagledale v lice strašni dekli božji, bridki smrti, prišedši v obisk nenadoma in pomotoma v življenja mladem, komaj započetem jutru.

Obrnil je oči v stran, povetil jih je kakor hudodelnik, a Rozkine so se širile in so ga gledale plašne in začudene, kakor ne bi mogle umeti težke, grenke resnice. Čutil je njen pogled, ki ga je pekel in mu je očital greh, zato je pogledal doli po dolini, premeril je pot v trenutku, naglo, brez besede je stopil iz gozda.

Rozki je zadrhtelo mlado sedemnajstletno srce, da je začutila telesno bolečino; oči pa so gledale venomer vprašujoče, začudeno in plašno, kakor bi se odklopile v tem hipu prvokrat in bi onemele v velikem strmenju in ne bi mogle umeti ničesar, kar zro pred seboj. In resnično ni umevala, da je dan, velik dan, ker kakor težak, moreč sen je bilo vse. Ni mogla verjeti, da je jesenski dan in da je bila le lep sen vsa ona čudovita pomlad, ki je cvetla z bajno lepoto še ravnokar v njeni mladi duši, a je stopila nenadoma na prag in se je poslovila s kratkimi besedami in je stopila čez prag naglo, da odide in se ne vrne nikoli več . . .

Tako je stala Rozka ob robu gozda in si ni upala stopiti ven na plano, na dan božji, ni si upala in ni mogla. Onemogla se je naslonila ob belo deblo vitke breze. Od tal do vrha je zadrhtelo v drevesu v istem hipu, kakor bi se izlil ves drhteči nemir Rozkinega srca v drevo in bi našla odmev v sanjavem drevesu vsa pekoča bol njene ranjene duše.

Slonela je ob brezi in je strmela tja na cesto, kjer je stopal z naglimi koraki, kakor bi se mu mudilo, z naprej nagnjenim telesom, kakor bi hotel tako pospešiti hod, premeriti cesto brzo, da se skrije prej in prej za ovinkom in ji izgine izpred oči za vedno.

Nepremično, z veliko ljubeznijo in s še večjo grozo je strmelo za njim oko; odprla so se usteca, za hip, čisto malo, za spoznanje

komaj, da zakličejo, da zaprosijo še enkrat: „Ne hodi, dragi, ne zapusti me, ljubljeni.“

V očeh je bila prošnja, v srcu, v mislih, velika, lepa in srčna. A izgovoriti je ni mogla.

Dvignila je roko, da jo iztegne za njim, da ga ustavi, ga zadrži.

„Ne zapusti me, ljubljeni! Glej, polno ljubezni je moje srce! Moja duša pozabi vse v hipu, odpusti ti vse za vekomaj!“

A omahnila je roka.

— Kaj hočeš, o Rozka, slabotno dete? Kako ga hočeš zadržati ob sebi, kako ga poklicati nazaj? Glej, morala bi poklicati nazaj vse one lepe dni prve ljubezni, ki so šli in se ne vernejo nikoli več, vso toplo, hrepenenja in sreče polno pomlad . . . In glej, ali jih moreš poklicati nazaj, o Rozka, nežno, slabotno dete? —

Omahnila je roka: res, ne more. V njenem spominu živijo pač vsi oni lepi dnevi, a zamrli so v njegovem . . .

Kakor bi bilo včeraj, danes, živi še v njeni duši oni usodni dan, ko je šla zajemat k studencu v gozdu vode. Zamudila se je pri studencu. Sklanjala se je nad kristalno vodno zrcalo in se je smejala blažena, otroško radostna krasnemu obrazku, ki ji je gledal z žametnimi očmi iz vode naproti, se ji je smehljaj z mehкими, kipečimi usteci in jo je pozdravljal ves dober in prijazen. A nenadoma se je sklonil nad njo drug obraz, da ji je izginil smehljaj z ustec v tistem hipu. Dvoje rok je leglo mehko na njene zavzete oči. Zadrhtelo ji je srce, ko je začutila njih toploto.

„Kdo je?“ — je vprašal mehak, poltih glas.

Poznala ga je napol, imena mu ni vedela. Videla ga je večkrat, ko je hodil po okolici, po polju, po gozdih, gori po pečinah. Pravili so, da je slikar, ki namerava ostati dalje časa v dolini. A za ime ni vprašala nikoli nikogar.

„Izpustite!“ — je prosila plašno in nežno.

Nagnil se je le niže k nji. Na vratu je začutila njegov topli dih.

„Izpustite! Padeva v studenec.“

Topla usta so se ji doteknila vratu, vtisnila so se v mehko meso.

Sklonila se je globlje, da so se ji nemirne prsi doteknile nizkega zidu studenčevega, a prosila ni več, naj jo izpusti . . .

V tvoji duši, o Rozka, živi še tisti usodni dan. Toda ali živi še v njegovih? Kdo ve, čigava roka je potegnila z žametasto mehko preko njegovega srca in je izbrisala iz njega oni lepi dan, oni veliki trenutek. In kako ga hočeš vtisniti spet vanj, o Rozka, ti detece, vsa majhna in slabotna!

In ali moreš poklicati nazaj in oživiti tudi v njegovem srcu ves oni čudapolni čas, ko se je oživljala ljubezen in je klila in je zastrupljala s svojo razkošno sladkostjo tvoje srce, tvojo dušo, vse tvoje misli, nemira in hrepenenja polne? Ali moreš, o Rozka?

In oni večeri, ko je gasnil počasi, kakor po življenju koprneč bolnik dan božji in se je spuščal tiho in skrivnostno na lese mrak in je čakal ljubezni tukaj v gozdu. O Rozka, resnično, bili so lepi večeri! Še dremotni, zaspani mrak, sloneč leno ob hribu in ob lesih, se je vzdramil in je poslušal pozorno in z občudovanjem njegove besede, lepote, ljubezni in sladkosti polne.

„Kaj počneš v ti dolini, tesni, žalostni in kmetiški, ti prince-sinja iz vztočnih bajk! Komu naj sijajo tukaj tvoje oči, polne nebeške svetlobe in sladkosti, koga naj osrečujejo s svojo angelsko lepoto in milino! Kaj naj počne tukaj tvoja roka, slabotna, nežna kakor roka Madonina! Kako naj hodi po teh raskavih potih tvoja noga, majhna in krasna kakor noga kraljičina . . .“

Kakor zvonjenje se je glasil njegov govor, kakor zvonjenje ob največjih praznikih, a ne glasno zvonjenje v zvoniku, ne, kakor čudesna pesem srebrnih zvončkov ob oltarju. Poslušala bi ure, dneve in leta, vso večnost, in se ne bi naslušala, nikoli ne naveličala. Poslušala bi do smrti in ne bi opazila smrti, umirala bi v radosti in v sladkosti. Poslušala bi vso večnost brez konca in kraja in vso večnost bi bila blažena.

„S seboj te vzamem, o Rozka . . . Ali pojdeš, dete?“

„A mama . . .“

Kakor v sanjah se je spomnila mame. Oddaljena ji je bila, zabrisana in nejasna je bila njena slika, kakor bi ji bila umrla, ko je bila stara štiri leta, da se je spominja le še s težavo. Domislila se je je, a ljubezen do nje je bila slaba, zadrževala jo je le povsem slabotno od poti, katero ji je kazal on, ljubljeni s srcem in z dušo in z vsemi močmi. Povsem nalahko jo prime za roko, in glej, ž njim pojde preko ljubezni do matere, kamorkoli hoče, gre ž njim . . .

„Kaj mama? . . . Ali je tako slaba tvoja ljubezen, o Rozka, ljubljena vekomaj? Glej, kako vsa drugačna je moja ljubezen, ognja, moči in požrtvovalnosti polna! Glej, jaz ti bom mati, o dete, in oče, in brat in sestra, jaz domovina, veselje in bogastvo za vse življenje! Potopim te v morje radosti in razkošja, in pozabiš vsega . . .“

Čuj, zvonjenje božičnih zvonov je bilo to, uspavajoče vse bridke misli v srcu, vse skrbi v duši . . . Sveta noč je, ura neskončne radosti — vse drugo je prešlo, ničesar ni razen radosti in sladkosti.

Ni umevala jasno, kar ji je govoril dalje, ker bolela jo je glava, vrelo in vrvelo ji je v nji. A čutila je, da je pesem vsaka njegova beseda, pesem polna žara in prekipévajočega hrepenenja. Poslušala jo je kakor pesem iz drugega sveta, pesem iz nebes, spev angelov v čarobni, sladkih tajen polni sveti noči.

„Ali pojdeš, o Rozka? . . . Glej, v Italijo te povedem s seboj, v deželo solnca in ljubezni, da večno jasno solnce sije večni pomladi večne najine sreče . . . Dolina je v Italiji, videl sem jo nekoč, ne vem, ali v resnici ali v sanjah, a v duši jo nosim še danes — ona na sliki, ki sem ti jo kazal zadnjič, ni ne senca in ne sen tiste resnične — dolina, vsa zasajena z oljkami in palmami, tisočkrat čudovitejšimi, nego so one na moji sliki . . . Si slišala kdaj neskončno lepo pesem, o Rozka, pesem o ljubezni, pesem v nebo kipečo in razlivajočo se in plujočo v neskončni boli, v velikem hrepenenju v daljne daljave, do ljubljene s plamtečo dušo, a nikdar dobljene, v veke ločene, oboževane z veliko, z bridkosti polno odpovedjo? Si slišala kdaj tako pesem, o Rozka? Kakor ta pesem je ona dolina, ne, stotisočkrat lepša je . . . Na vse strani se vrstijo palme po dolini, na vse strani se vijejo poti po alejah palmovih, poltemnih, sanjavih, drhtečih v hrepenenju ob najmanjšem, neslišnem vzdihu vetrovem . . . Vsa dolina je polna ljubezni od konca do kraja, od vzhoda do zahoda, od juga do severa; vsa dolina polna hrepenenja ljubezenskega od zemlje do neba . . . Potok se vije skozi dolino, demanten pas na nežnem telesu deviškem, sredi skozi palmov gozd se steka njega srebro, sredi skozi dremotne aleje. Še v potoku drhti in vzdihuje ob tihih večerih, ob prvem mraku v ljubezenskem hrepenenju, ker je ljubezni domovina ta dolina, ostanek raja, ohranjen od Boga za ljubeče v čistosti in v svetosti . . . V to dolino te povedem, o Rozka . . . Klopi stoje pod širokimi vejami palmovimi, narejene od roke sanjavega umetnika iz samega večno svežega mahu, mehke kakor misli ljubečih v čistosti, hrepenečih v odpovedi . . . Sedeš na klop, jaz ležem v travo k tvojim nežnim nogam, nogam princesinje iz najlepše bajke. Sediva molče, tiho — le veja palmova zavzdihne v hrepenenju in v začudenju, a tiho, kakor bi si oddahnila struna na dragocenih goslih umetnikovih; potok šumlja ob naju svojo pesem, čudovito, uspavajočo, glasečo se kakor daljna godba cimbal, ki jih udarja nežna, mehka roka; sicer molči vse, ker v tisti dolini ni slišati nikoli glasnega, neskladnega glasu . . . In sloneč ob tebi v dehteči travi, ti povem, kako neskončno te ljubim, o Rozka, poltiho, pridušeno ti zapojem visoko pesem svoje velike ljubezni . . .

A morda ne bi marala besed v tisti dolini, polni molčeče sanjivosti? Glej, pa ti pove vse moje oko, drhteče v hrepenenju, božajoče te z mehкими poljubi. Ali pa vstanem, prisedem k tebi, če dovoliš. In vso visokost in vso globokost moje ljubezni ti razodene moj objem, moj poljub, en sam, trajajoč vse življenje, vso dolgo brezkončno večnost, ker ni časa, ne minljivosti v tisti nebeški dolini...

Tja te povedem, o Rozka, poneseš te na lastnih rokah, v naročju kakor slabotno detece, v objemu, na srcu, ljubljeno z vsem srcem . . . „Ali pojdeš, o Rozka . . .“

„Pojdem . . . seve . . .“

Brez moči mu je slonela na prsih, pol v nezavesti je pila njegove poljube, vroče in strastne, da je drhtelo srce v radosti blaženih v raju.

Lepe so bile one ure, o Rozka, lepe sanje o veliki, svetli prihodnosti, o solnčni, čarobni poti, ki te povede po nji s seboj v raj . . . A kje so sedaj one sanje, o Rozka, kje je njih uresničenje? In kje je ona čudovita pot, vodeča v obljubljeni raj, posuta s cveticami iz angelskih rok? Kje je radost božična, kje rajska razkošnost . . .?

Glej, o Rozka, bila je zmota, pokora za zmoto pa je trpljenje, pokora za radost bolečina, pokora za greh smrt . . .

Glej, o Rozka, tam po dolini se vije cesta, vlažna, rjava, ker glej, jesen je. In on stopa po nji sam, odhaja z naglimi koraki, da se skrije prej in prej za ovinkom, da odhiti prej in prej iz tvoje bližine in se ne vrne nikoli več in ti ne prinese nikoli obljubljene radosti svetonočne, čudovitega razkošja rajskega.

Glej, že je zavil za ovinek, že izginja. Ustavi ga, o Rozka, pridrži ga!

„Vsaj ozri se še enkrat, o edini, neskončno, večno ljubljeni!“

Stopila je za korak od breze, obup ji je dal moč. Dvignila je roke, razprostrla jih je.

A ni se ozrl. Izginil je, ne vidi ga nikoli več, nikoli več ne vidi sreče . . .

Široko, plašno so ji gledale oči tja proti ovinku, oči otroka, ki je spoznal ravnokar lepoto življenja in hrepeni po življenju z vsem srcem, a ga je prijela smrt nenadoma za roko, da ga iztrga brez usmiljenja iz življenja . . .

